

Dr hab. Paweł Tański
Zakład Antropologii Literatury
i Edukacji Polonistycznej
Instytut Literatury Polskiej
Uniwersytet Mikołaja Kopernika
w Toruniu

Toruń, dn. 31. 05. 2017 r.

Ocena pracy doktorskiej

Jakub Kosek: *(Auto)biograficzne narracje transmedialne twórców rockowych*. Praca doktorska napisana pod kierunkiem prof. dr hab. Agnieszki Ogonowskiej. Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Kraków 2017, ss. 223.

Pan mgr Jakub Kosek jest przykładem badacza, który wyszedłszy z klasycznej edukacji z zakresu kanonu polonistycznego, dzięki przyjętej optyce poznawczej, potrafi odnaleźć się twórczo w wielodyscyplinarnej humanistyce dzisiejszej, dla której wewnętrzne granice dyscyplinarne mają podrzędne znaczenie wówczas, kiedy ów nowy paradygmat nie jest zbiorem kolektywnym, ale zwartą strukturą znaczeniowo-interpretacyjną. A z taką sytuacją mamy tutaj do czynienia. Młody uczony krakowski podjął się bowiem w swojej tezie doktorskiej analizy zjawisk z obszaru kultury rocka, a w przypadku rocka (a także wielu innych zjawisk kultury współczesnej) mamy do czynienia z migotliwym dynamizmem, wielością, rozproszaniem i płynnością. Pan Jakub Kosek przedmiotem swojego namysłu uczynił wybrane (auto)biograficzne narracje transmedialne twórców rockowych, zawężając, słusznie, pole badawcze do tekstów artystów z kręgu tzw. muzyki metalowej. To i tak obszerny materiał

do namysłu, biorąc pod uwagę fakt, wspomnianej wyżej, wielości i dynamizmu przybywających fenomenów kultury rocka. Doktorant tak wyjaśnia wybór materiału:

„Przedmiotem badań w niniejszej rozprawie będą zatem przede wszystkim teksty (auto)biograficzne Johna Ozzy’ego Osbourne’a, Tony’ego Iommiego oraz Iana Kilmistera, a zatem muzyków których traktować można jako „ojców założycieli” oraz swoistych patronów światowej muzyki metalowej. Wymienionych artystów, oprócz uprawianego gatunku muzycznego, łączy także kraj pochodzenia – Anglia oraz fakt, iż wszyscy urodzili się w latach czterdziestych ubiegłego wieku. Na ojczystym gruncie natomiast twórcą, będącym członkiem jednego z pierwszych polskich heavymetalowych zespołów, który wydał narrację o charakterze (auto)biograficznym jest Marek Piekarczyk – wokalista grupy muzycznej TSA. Analizie poddany zostanie tekst interlokucyjny muzyka wydany przy współpracy z dziennikarzem muzycznym Leszkiem Gnoińskim. Materiał badawczy opracowany w rozprawie stanowić będą również inne, narracyjne teksty kultury rockowej (metalowej) – ilustrujące rozmaite, istotne dla poruszanej w rozprawie problematyki – zjawiska” (s. 10). To bardzo przemyślany krok badawczy, pomysłowo i ciekawie dobrał pan Jakub Kosek materiał do refleksji. Skąd jednak, pytajmy najpierw, taki, a nie inny, koncept humanistycznego namysłu? Jakie jest miejsce projektu refleksji młodego krakowskiego uczonego w obszarze antropologii kultury? Gdzie znajduje się obszar rozważań doktoranta na mapie współczesnych badań?

Oczywiście, pan mgr Jakub Kosek próbuje na te pytania odpowiedzieć w dobrze napisanym *Wprowadzeniu* (s. 4–12), w którym podaje stan badań. Już w pierwszym akapicie swojej rozprawy zauważa: „Stan badań, dotyczących rocka na gruncie polskim jest jeszcze stosunkowo słabo zaawansowany, jednak w ciągu kilku ubiegłych lat zauważyć można w tej dziedzinie wyraźną tendencję zwyżkową” (s. 4). W dalszych partiach tej części studium zaś pisze: „Badania nad rockiem, szczególnie w krajach anglosaskich, od wielu lat cieszą się niesłabnącą popularnością – dodatkowym dowodem potwierdzającym taki stan rzeczy, jest funkcjonowanie powstałego w 2014 roku czasopisma naukowego, poświęconego wyłącznie zagadnieniom, związanym z kulturą i muzyką rockową – seria „Rock Music Studies”¹, a także międzynarodowego towarzystwa badań na muzyką metalową – The International Society for

¹ Zob. <http://www.tandfonline.com/toc/rrms20/1/1> (data dostępu: 10.02.2016).

Metal Music Studies² wraz z pismem „Metal Music Studies”, którego redaktorem jest wieloletni badacz kultury metalu Karl Spracklen z brytyjskiego Uniwersytetu Leeds Beckett.

W kulturze rockowej (oraz metalowej) obecnych jest wiele zjawisk, które wymagają opisu, złożonych opracowań i analiz” (s. 7–8) . Można zatem krótko powiedzieć, że praca p. Jakuba Koska doskonale wpisuje się w to pole badawcze i wypełnia lukę w polskich badaniach nad antropologią kultury rocka. Dopowiedzieć muszę, że badania te wybuchły w naszym kraju niedawno, w roku 2009, kiedy to w Tułowicach koło Opola odbyła się pierwsza ogólnopolska konferencja *Unisono na pomieszane języki*, zorganizowana przez dra Radosława Marcinkiewicza z Uniwersytetu Opolskiego. Do tej pory odbyło się już osiem edycji konferencji, która od trzeciego spotkania nosi nazwę *Unisono w wielogłosie*. Ukazało się

do dzisiaj pięć tomów, zbierających materiały z tych sesji, pod redakcją Radosława Marcinkiewicza (Sosnowiec 2010 – Opole 2014). Szkoda zatem, że w *Bibliografii* pracy p. Jakuba Koska znalazł się jedynie tom czwarty, z roku 2013 (s. 218), mimo że w przypisie 12, we *Wprowadzeniu* (s. 6) młody badacz podaje ich adresy bibliograficzne (ale bez tomu piątego). To niezmiernie ważne tomy, nie tylko z tego powodu, że są po prostu pierwszą w Polsce serią naukowych opracowań o kulturze rocka, ale dlatego, że artykuły tam zamieszczone zbudowały podwaliny polskiego *rock music studies*. Kilka lat wcześniej, w roku 2003, została opublikowana praca *A po co nam rock? Między duszą a ciałem*, pod red. Wojciecha Józefa Burszty i Marcina Rychlewskiego (Warszawa), która była pierwszą tego rodzaju monografią wieloautorską, podejmującą omawianą problematykę. A zatem, jak łatwo zauważyć, badania nad antropologią rocka w Polsce są młode, liczą niespełna piętnaście lat. Myślę tu o badaniach prowadzonych przez wielu uczonych w naszym kraju, bowiem dziesięć lat przed ukazaniem się zbioru pod redakcją prof. Burszty, wyszła drukiem pionierska rozprawa Wojciecha Siwaka – *Estetyka rocka* (Warszawa 1993). (W *Bibliografii* studium p. Jakuba Koska podano błędny rok wydania tej książki – 1999, s. 217, ale we *Wprowadzeniu*, w którym doktorant o tej rozprawie pisze, jest podany prawidłowy czas publikacji, przypis 4, s. 4.) Prawdziwy wysyp prac dotyczących kultury rocka nastąpił w ostatnich siedmiu latach (2010 – 2017), p. mgr Kosek we *Wprowadzeniu* je przywołuje, krótko charakteryzując. Szkoda jednak, że wszystkie właściwie stawia w jednym rzędzie, nie wartościując, a przecież nie wszystkie mają ten sam ciężar gatunkowy. Myślę tu szczególnie o książce Marcina

² Na stronie internetowej The International Society for Metal Music Studies – gromadzona jest, m.in. obszerna bibliografia publikacji naukowych, popularnonaukowych, biograficznych etc. dotyczących badanej problematyki, zob. https://www.ucmo.edu/metalstudies/metal_studies_home.html (data dostępu: 10.02.2016).

Rychlewskiego *Rewolucja rocka. Semiotyczne wymiary elektrycznej ekstazy* (Gdańsk 2011), która budzi wiele moich wątpliwości i skłania do ostrej polemiki. Ale, oczywiście, zdaję sobie sprawę z tego, że doktorant skupił się na krótkim przywołaniu stanu badań, bez szczegółowych analiz, bo przecież inaczej jego rozprawa rozrosłaby się do niebotycznych rozmiarów i mógłby zginąć w tym nadmiarze właściwy przedmiot badań. Sygnalizuję tu jedynie ten problem, jako człowiek niezmiernie zainteresowany tym, co pisano u nas do tej pory o kulturze rocka.

W Internecie można znaleźć bardzo pouczającą recenzję dorobku Marcina Rychlewskiego pióra profesora Dariusza Kosińskiego, zgadzam się w pełni z poczynionymi tam zastrzeżeniami pod adresem książki poznańskiego polonisty. Warto również, jak sądzę, polecić do lektury doktorantowi trzy bardzo ważne tomy, dotyczące *sound studies* – *Jak pisać o muzyce. O wolnym słuchaniu* Filipa Szalaska (Gdańsk 2015), *Muzyka popularna. Nasłuchy i namysły* Grzegorza Piotrowskiego (Warszawa 2016) oraz „Teksty Drugie” 2015, nr 5, zeszyt ten nosi tytuł *Audiofilia* i poświęcony został w całości kulturze dźwięku lub inaczej mówiąc – „fenomenologii ucha”. Podsumowując tę część mojej oceny tezy doktorskiej p. mgra Jakuba Koska, powiem, że o tym, iż polskie badania nad kulturą rocka intensywnie się rozwijają, świadczy chociażby fakt, że na ten rok – 2017 – zaplanowano aż siedem ogólnopolskich konferencji naukowych, dotyczących antropologii kultury rocka. Wśród nich znajduje się również sesja, której pomysłodawcą i organizatorem jest właśnie p. Jakub Kosek – *Ku polskiemu wariantowi Metal Music Studies* (Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, 8 – 9. 06. 2017 r.), co należy pochwalić, ponieważ w ten sposób doktorant przyczynia się do rozwoju badań nad rockiem i staje się jednym w kilkorga uczonych w Polsce, którzy organizują tego rodzaju interdyscyplinarne konferencje naukowe, skupiające przedstawicieli różnych dziedzin nauki i sztuki, nie tylko z obszaru nauk humanistycznych, czy obszaru sztuki, zajmujących się analizą zjawisk antropologii rocka.

Zająłem się początkową partią rozprawy p. Jakuba Koska, pora zatem powiedzieć, że studium jest znakomicie skomponowane. Składa się z *Wprowadzenia* (s. 4–12), trzech głównych części – rozdziałów zatytułowanych kolejno: *O (auto)biograficznych narracjach transmedialnych na przykładzie twórców anglosaskich* (s. 13–88), *W kręgu tekstów interlokucyjnych polskich muzyków rockowych* (s. 89–137), *W uniwersum rockowych (auto)biograficznych opowieści transmedialnych* (s. 138–204), podsumowania – *Zakończenie* (s. 205–207), *Noty bibliograficznej* (s. 208) oraz *Bibliografii* (s. 209–218), *Filmografii* (s. 219–220) i *Netografii* (s. 221–223).

W rozdziale pierwszym swojej rozprawy doktorskiej p. mgr Jakub Kosek przybliża czytelnikowi podstawowe kategorie, potrzebne do analizy interesującego go materiału – tekst, narracja, tekst narracyjny, biografia, następnie przechodzi do interpretacji właściwego przedmiotu badań – narracji Johna Osbourne’a (s. 24–46), Tony’ego Iommi’ego (s. 46–60), Iana Lemmy’ego Kilmistera (s. 60–76), Jasona Beckera (s. 76–86). Podsumowuje swoje obserwacje w konkluzji tej części dysertacji tak oto: „Muzycy podejmują gry z odbiorcą, niejednokrotnie rzucają wyzwanie czytelnikowi – ironizują, prowokują, a także przyjmują rozmaite role – doradcy, nauczyciela, błazna, uwodziciela, outsidera, etc. Używają pseudonimów, stanowiących jeden z rodzajów przybieranych przez nich masek, kreują się na postaci rockowych „filozofów” – mędrców, znawców show-biznesu (*vide* Kilmister); ekscentryków, opowiadających kuriozalne historie ze swego życia (Osbourne); doświadczonych twórców, odsłaniających kulisy porażek i sukcesów „gwiazdy” rocka (Iommi). W autobiografiach wzmiankowani artyści utrzymują wizerunek niepokornych jednostek, jednak poruszają również wcześniej niepodjęmowane tematy, udostępniają czytelnikowi informacje, dotyczące niejednokrotnie traumatycznych wydarzeń i sytuacji skrajnych” (s. 86–87). Doktorant zwraca również uwagę na to, jak istotne w tych opowieściach artystów rockowych było wspomnianie okresu szkolnego i jakie piętno ów czas na nich odcisnął. Rozdział ten cechuje dobre opracowanie tematu, p. Jakub Kosek interesująco interpretuje teksty autobiograficzne twórców cięższego brzmienia, głęboko wniknął w materię omawianych tekstów.

Druga część pracy dotyczy tekstów interlokucyjnych polskich artystów rockowych – Marka Piekarczyka (s. 91–109) i Adama Nergala Darskiego (s. 119–135). Ten fragment dysertacji zawiera również dobre odczytania tekstów utworów Piekarczyka z grupą TSA (s. 109–119). Mógłbym spierać się z doktorantem o niektóre interpretacje tych tekstów (p. Jakub Kosek zwraca głównie uwagę na topos wolności w tych piosenkach, ja bym skupił się również na interpretacji kręgów samotności człowieka w tych utworach słowno-muzycznych oraz doświadczeniu miasta i świata przez bohatera tekstów), nie zmienia to jednak faktu, że jego propozycja lekturowa jest ważnym, przemyślanym, dobrym omówieniem tekstowego dorobku Marka Piekarczyka, akcentującym jego najistotniejsze tematy i wątki, i poddającym je starannej analizie. Jeśli coś budzi w niej pewien niedosyt, to nikłość refleksji poświęconej brzmieniowej i rytmicznej warstwie tekstów, zwracająca uwagę zwłaszcza w kontekście przywołanych w tej części studium (s. 110–111) badań Simona Fritha na temat

głosu z jego znakomitej książki *Sceniczne rytuały. O wartości muzyki popularnej* (przeł. M. Król, Kraków 2011). Ale to pewnie temat na inną literaturoznawczą opowieść.

Trzeci rozdział pracy nosi tytuł *W uniwersum rockowych (auto)biograficznych opowieści transmedialnych* i poświęcony został zagadnieniom zgrupowanym wokół haseł: „Gatunek – słowo – ikonografia – *music videos*” (s. 139). Ta obszerna część dysertacji (prawie 70 stron) to dowód na to, jakim świetnym badaczem kultury rocka jest p. mgr Jakub Kosek – rzetelnie analizuje teksty piosenek, okładki płyt, wideoklipy, występy, koncerty, filmowe rockowe dokumenty, a nawet – reklamy, wreszcie zjawisko *fan art*.

Zakończenie dysertacji jest krótkie, ale konkretne i treściwe, autor tezy doktorskiej podsumowuje swoje refleksje, wpisując je w nurt badań nad *Metal Studies*, tym samym wyznaczając perspektywę dalszych rozważań.

Pora na podsumowania.

Rozprawa doktorska mgra Jakuba Koska to praca napisana dobrą polszczyzną, skomponowana bardzo dobrze, wykonana kompetentnie. Oceniam to studium jako twórcze, inteligentne oraz pożyteczne od strony poznawczej. Dysertacja *(Auto)biograficzne narracje transmedialne twórców rockowych* spełnia wszystkie wymagania stawiane rozprawom doktorskim, wnoszę więc o dopuszczenie p. mgr. Jakuba Koska do dalszych etapów przewodu doktorskiego. Sądzę, że to studium mogłoby zostać także opublikowane jako osobna książka. (Redaktor mógłby popracować nad artystycznym stosunkiem autora do polskiej interpunkcji...) Wnioskuje również – o ile uniwersyteckie procedury to przewidują – o wyróżnienie tej dysertacji stosowną nagrodą akademicką.

Paweł Taurin